

Fingerbøl. (ES).

ved nattevågen og studeringer, så de er næsten blinde, skal i løbet af meget kort tid genvinde deres klare syn« (1838; 5). – Urten føres stadig på nogle apoteker.

Negl i øjet (keratitis) på hest bades med øjen-trøstvand (6).

Færøerne: anvendt for øjenlidelser, vandudtræk til inddrypning for ørepine, badning af hævelser, bylder og hudlidelser (lymfangitis), koldbrands-sår og diegivende kvindes betændte bryster; det drikkes mod apopleksi (7).

LITTERATUR: (1) 348c 69; (2) 841 1546,67b; (3) 1008 4,1916,601; (4) 518 1800,202; 398 1806,575; (5) 718 1838,108; (6) 83 27; (7) 752 42,78,83,85,90,92, 108,124,126f.

Fingerbøl, *Digitalis purpurea*

En rank, 30–80 cm høj fint gråfiltet to- eller flerårig bjergplante fra Sydvest- og Mellemeuropa med bladrosen ved grunden, de smukke røde klokkedannede blomster med indvendig mørke pletter sidder i lang ensidig klase. Forvildet fra haver i skove og ved gærder, i Jylland ret almindeligt.

Fingerbøl 1647ff efter blomsterformen ligesom *fingerhat* 1647ff; Sønderjylland, *fingerurt* 1648–1821, *fingerbjerg* 1722; Sønderjylland, Thy slutningen 1800-t, *fingerborg* Bornholm, efterleddet betegner noget været og skjult, *fingerguld* og *Vor Frues handske* 1768, 1837; *rævejælde* 1768, 1837, Bornholm 1910 er vel nedsættende om bjælden, der ikke duer til husdyr; *hætteurt* o. 1870, *torskeflab* Søllerød o. 1870 *engelsk munke* Lolland o. 1870 måske indført af munke fra England (1); *bullen munkepil* (= -penis) MJylland sigter måske til den brede blomst, de indvendige prikker er da associeret med filipenser o.a. betændelse. *Blåsko* Viborgeggen, *klokkeblomst* Randerseggen, Fyn, *klokke* Fyn, *kirkeklokke* NFyn, *torskemund* ØSjælland, *niagillis* VLolland, forvansket af *Digitalis* (2).

LITTERATUR: (1) 540 45; (2) 689 1,490f.

ANVENDELSE

»Her i Danmark. . . bliver denne urt plantet og sået i haver ikke for anden årsags skyld end fordi den har dejlige blomster, thi ellers er den kun foragtet«; man dyrker fingerbøl med røde, gule og hvide blomster (o. 1650; 1).

Anvendes mod bylder (1806; 2) Plantens gift-

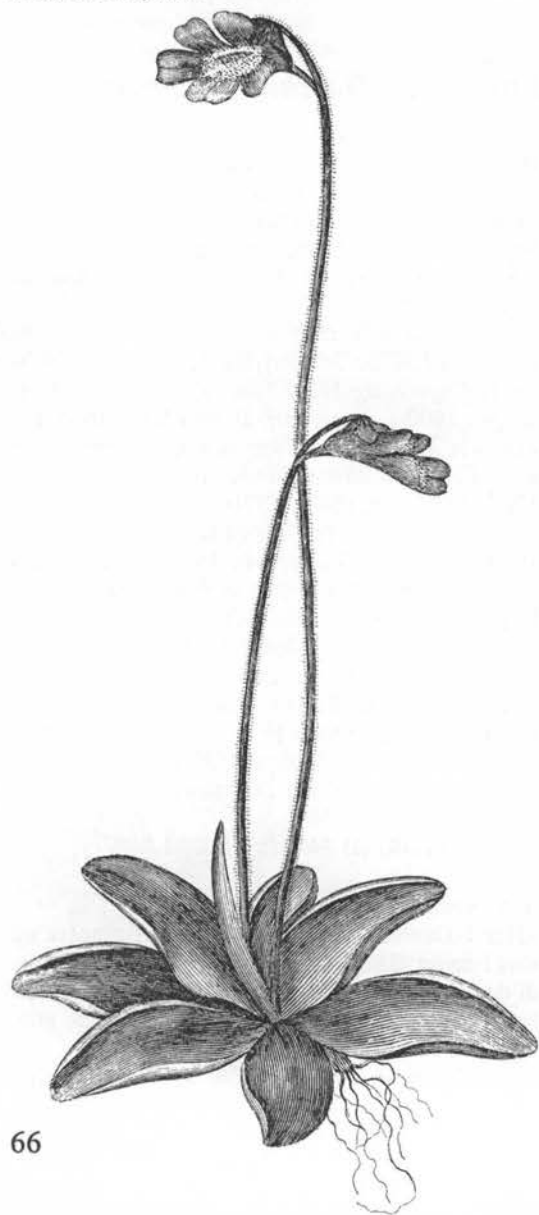
stoffer indgår i digitalis-præparater mod hjertelidelser, feber, beriberi m.m. (3).

Børn sætter blomsten på finger som fingerbøl og morer sig med at lukke bi inde i blosteret; dette afplukket med bæger klemmes sammen foroven og slås itu med et lille plaf mod den anden hånd eller panden.

Kan man sætte blomsten på fingeren uden at kronen går itu, får man nyt tøj i årets løb (Jylland; 4).

LITTERATUR: (1) 81 1647,84; 697 1648,220; (2) 398 1806,587; (3) 304 332f; 599b 1,265; (4) 488g 3, 145.

Almindelig vibefedt.
Flora Danica, 1764.

Vibefedt, *Pinguicula vulgaris*

Insektædende plante med ovale, lysegrønne, rodstillede blade, på hver af de 6–20 cm høje stilke er blå til violet, nikkende, tolæbet blomst med spore. Bladenes udsondrede slim fastholder myg o.a. smådyr. »Tørvemosernes vampyrer« (1) er temmelig alm. på våde enge og navnlig i hedemoser.

Vibefedt 1648ff fordi »den både er fed, når man føler på den, og fordi den vokser på steder, hvor viberne gerne lader sig finde« (1648; 2), desuden kan nektarsporen minde om fuglens nakketop. *Hårvækst* 1648–1837, bladslimen blev anvendt som hårpomade, se nedenfor. *Gåsefedturt* Falster o. 1850, *iglegræs*, *igler* Jylland slutningen 1800t ff – man mente, at får fik »igler (leverikter) af at æde planten, sml. benbræk bd. 1 og soldug bd. 2 (3).

Færøerne: *undirløggugras* o. 1780ff, bladenes sekret får mælk til at koagulere og blev derfor anvendt som primitiv løbe ved fremstilling af tykmælk og ost – »men man driver det vel for vidt, når det påstås, at mælken løber [sammen], når kun bøtten sættes over den på marken« (o. 1780; 4). 1800 blev planten vistnok ikke længere anvendt som løbe (5). – Grønland: *tikiusamarkat*, *tigisæt* (6).

LITTERATUR: (1) 462 121; (2) 697 320; (3) 689 2,252f; 228e 2,7; 328e 120,148; 161 1906/23:1174; (4) 873 156; 751 186; (5) 518 1800,176; (6) 521 71, 260.

ANVENDELSE

Et udtræk af vibefedt indgår i middel mod lungesvindot (tuberkulose), dekott drukket med vin er slim- og urindrivende (1688; 1). Urten anføres i farmakopeen 1772, 45; den lægges knust på sår og kvæstede sener (1794; 2), blandet med linolie er planten et sårhelende husråd (1806, 1856; 3), bladene tjener som omslag på sår, deres saft læger sprækker i huden, de kogte og knuste rødder kan bindes over tarm- og bugløb (diarré) især hos børn, samt lændesmerter, kalvekødsuppe kogt med bladene spises mod forstoppelse (1837; 4). Man gnider børns ringorm med bladene (Falster o. 1850; 5).

»Her i vore lande bliver denne urt ofte brugt af bønderpigerne til at gøre håret gult og smukt med, thi de tager den op og smører håret dermed, at det derved kan få en skøn gul farve og ikke blive pjusket« (1648; 6). Bladsaften (sekretet) gnedet i håret giver »især lyst hår en smuk